

Základné formy podnikania. Členenie podnikov

Základnou právnou normou pre oblasť podnikania je v SR **Obchodný zákonník (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov)**. Podmienky živnostenského podnikania a kontrolu ich dodržiavania upravuje **Živnostenský zákon (Zákon o živnostenskom podnikaní č. 455/1991 Zb. v znení neskorších predpisov)**.

Podnikanie – je to sústavná zárobková činnosť, uskutočňovaná podnikateľom, vo **vlastnom mene** a na **vlastnú zodpovednosť**, s cieľom dosahovať zisk.

Za podnikanie sa považuje len **sústavná zárobková činnosť**. Dôležitým znakom podnikania je **samostatnosť pri rozhodovaní** o činnosti podniku. Podnikanie **vo vlastnom mene**, znamená, že podnikateľ uskutočňuje podnikanie pod svojim obchodným menom – firmou (názov podniku). Podnikanie **na vlastnú zodpovednosť** chápeme ako zodpovednosť za dosiahnutý výsledok podnikania, ktorým môže byť zisk alebo strata.

Podnik – je samostatná hospodárska jednotka, ktorá využívaním výrobných činiteľov vyrába **výrobky** alebo poskytuje **služby určené na predaj**.

Podnik môžeme charakterizovať aj ako **súhrn hmotných, nehmotných a osobných zložiek podnikania**, ktoré zabezpečujú činnosť podniku.

Hmotnými zložkami – rozumieme všetky veci (fyzický kapitál) a majetkové práva, ktorými podnik disponuje.

Nehmotné zložky – štruktúra a kvalifikácia zamestnancov.

Subjekty: Podnikateľ môžu fyzické aj právnické osoby (občania aj organizácie), ktoré sa tak stávajú **subjektmi podnikania**.

Fyzickou osobou – je každý človek, ktorý má **spôsobilosť na práva a povinnosti** a **spôsobilosť na právne úkony**. Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením a zaniká smrťou. Už od narodenia môže človek, napr. dediť, byť obdarovaný a pod. Lenže **spôsobilosť občana na právne úkony** – čiže spôsobilosť svojimi právnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti (aj podnikateľ) – vzniká až dovŕšením plnoletosti (18 rokov). Obmedziť ho môže jedine rozhodnutie súdu.

Právnická osoba – je každý subjekt, ktorý má práva a povinnosti a nie je fyzickou osobou. Právnická osoba (organizácia) vzniká dňom zápisu do **Obchodného** alebo **iného zákonom určeného registra**.

Obchodný register – je verejný zoznam, do ktorého sa zapisujú dôležité údaje týkajúce sa podnikateľských organizácií:

- názov,
- sídlo,
- predmet podnikania,
- právna forma podnikania,
- IČO (identifikačné číslo organizácie) a pod.

Obchodný register vedie každý **okresný súd** pre podniky, ktoré majú sídlo v jeho obvode.

Podnikanie si vyžaduje:

Ekonomickú samostatnosť – znamená, že štát priamo nezasahuje do činnosti podniku. Úlohou štátu je určiť všeobecné pravidlá, ktorými sa musí riadiť podnikanie (napr. výška daní). Podnik si zvolí formu podnikania, sídlo, čo bude vyrábať ako bude organizovať svoju výrobu a pod.

Majetková samostatnosť – vlastníctvo dostatočne veľkého kapitálu. Podnikatelia získavajú kapitál z vlastných zdrojov (úspory) alebo z úveru (požičajú si).

Právna subjektivita – podniky sú právnymi subjektmi, čiže majú právnu subjektivitu. Majú právo vo vlastnom mene uzatvárať zmluvy s inými subjektmi (podnikmi, zamestnancami, štátom). Súčasne právna subjektivita znamená, že podniky sú zodpovedné za svoje záväzky.

Cieľ podnikania – zväčšovať kapitál firmy ↔ pri maximálnom zisku. **Zisk podniku** je rozdiel medzi celkovými výnosmi a celkovými nákladmi. **Celkové výnosy** podniku predstavujú peniaze, ktoré podnik získa predajom výrobkov a služieb. **Celkové náklady** podniku vyjadrujú, koľko peňazí stála výroba výrobkov a služieb. Závisia od množstva a cien nakupovaných vstupov (materiál, energia, mzdy, nájomné, stroje atď.). Ak podnik zle hospodári a jeho výnosy sú nižšie ako náklady, výsledkom jeho hospodárenia je **strata**.

Práva a povinnosti podniku: každý podnik, podnikateľ má právo, ale aj povinnosť používať **obchodný názov** – firmu, pomocou ktorej sa odlišujú jednotlivé podniky. Zákon umožňuje podnikom **nadobúdať majetok** v neobmedzenom rozsahu a **zamestnávať** neobmedzený počet **pracovníkov** (zamestnancom nemôže byť manžel, manželka podnikateľa). Všetky podniky sú povinné **viest' účtovníctvo**, v ktorom zaznamenávajú náklady, príjmy a výsledky podnikateľskej činnosti, majetok, s ktorým podnikajú, a záväzky, vyplývajúce z ich činnosti. Podniky zapísané v obchodnom registri účtujú v sústave **podvojného účtovníctva**. Podniky nezapísané v obchodnom registri účtujú v sústave **jednoduchého účtovníctva**. Podniky sú tiež povinné **chrániť životné a prírodné prostredie** pred škodlivými vplyvmi, ktoré spôsobuje ich podnikanie a dbať na to, aby **neohrozovali zdravie** svojich zamestnancov a občanov. Z dosiahnutého zisku sú podniky povinné **platiť štátnu daň**.
FO – daň z príjmu fyzických osôb. **PO** – daň z príjmu právnických osôb.

Členenie podnikov podľa predmetu činnosti

Podniky možno rozdeliť na dve veľké skupiny:

- **Výrobné podniky** – vyrábajú výrobky pre výrobnú a osobnú spotrebu,
- **Nevýrobné podniky** – poskytujú rôzne druhy služieb.

Ďalej rozlišujeme:

- **Priemyselné podniky** – sú ťažobné a spracovateľské.
- **Stavebné podniky** – sú osobitným druhom spracovateľských podnikov. Výsledkom ich činnosti sú stavby.
- **Poľnohospodárske podniky** – sa zaoberajú poľnohospodárskou prvovýrobou (rastlinná a živočíšna výroba), ktorej výsledkom sú suroviny pre potravinársky priemysel.
- **Lesnícke podniky** – náplňou ich činnosti je zakladanie, obnova, pestovanie a ochrana lesa, ťažba dreva, chov a ochrana zveriny.
- **Dopravné podniky** – premiestňujú náklady a osoby. Delia sa na podniky individuálnej dopravy (taxi) a podniky hromadnej dopravy.
- **Kultúrno-vzdelávacie podniky** – poskytujú služby v oblasti vzdelávania a kultúry.
- **Finančné podniky** – poskytujú službu, ktoré súvisia s finančnými operáciami.

Podľa predmetu činnosti: **Výrobné** – priemyselné, stavebné, poľnohospodárske a lesnícke.
Nevýrobné – dopravné, kultúrno-vzdelávacie a finančné.

Členenia podľa veľkosti

Podľa veľkosti sa podniky členia na:

- malé, stredné a veľké.

Kritéria tohto členenia však nie sú jednotné. Môže ísť o členenie podľa počtu pracovných síl, rozsahu výroby, veľkosti investovaného kapitálu a pod. Najčastejšie používaným kritériom je **počet pracovných síl**. Za malý podnik sa v Európskej únii pokladá podnik s počtom zamestnancov do **50 osôb** (mikropodnik do 10 osôb). Stredné podniky zamestnávajú do **250**, v USA do 1000 zamestnancov, veľké podniky nad **250** zamestnancov, v USA viac ako 1000 zamestnancov.

Malopodnikateľský sektor – je v trhovej ekonomike najpočetnejší (vo vyspelých krajinách 95-98% podnikov), ale aj najlabilnejší (životnosť malých a stredných podnikov je asi 6 rokov). Väčšinou sú to podniky, ktoré vlastní jedna osoba, alebo sú to rodinné podniky, ktoré majú často nedostatok kapitálu.

Štát sa ich snaží podporovať rôznymi formami zvýhodnenia (inovačné a poradenské služby, výhodné úvery, dotácie, úľavy na daniach).

Veľké podniky – sú najčastejšie akciovými spoločnosťami. Ich výhodou v porovnaní s malými podnikmi sú nižšie náklady pri veľkosériovej výrobe. Túto výhodu môžu používať len pri odvetviach so stabilným výrobným programom a hromadnou spotrebou, pretože sú málo prispôsobivé. Veľké podniky sú preto úspešné najmä v hutníctve, strojárstve, v chemickom a v textilnom priemysle.

Členenie podnikov podľa formy vlastníctva

Podľa formy vlastníctva rozlišujeme tri druhy podnikov:

- štátne,
- súkromné,
- zmiešané.

Štátne podniky – zakladajú ich ústredné alebo miestne orgány štátnej správy (napr. ministerstvá). Majetok, s ktorým štátny podnik hospodári je vlastníctvom štátu.

Súkromné podniky – ich cieľom je dosahovať zisk. Majetok týchto podnikov je súkromným vlastníctvom. O súkromných podnikoch rozhodujú a za ich záväzky zodpovedajú ich vlastníci. Delíme ich do troch skupín:

- podniky jednotlivcov, spoločnosti a družstvá.

Zmiešané podniky – vzniká väčšinou kombináciou dvoch foriem vlastníctva. Najčastejšie ide o spojenie štátneho a súkromného vlastníctva v tých oblastiach podnikania, ktoré potrebuje mať štát pod kontrolou (napr. výroba zbraní). Medzi vlastnicky zmiešané podniky možno zahrnúť aj **podniky so zahraničnou majetkovou účasťou (joint ventures)**. Sú to podniky, ktoré zabezpečujú svoju činnosť za účasti domáceho a zahraničného kapitálu v pomere určenom zmluvou alebo právnym predpisom.

Členenie podnikov podľa organizačno-právnej formy podnikania

Ďalším kritériom členenia podnikov je organizačno-právna forma. Podľa právnych noriem, platných v SR od roku 1991, rozlišujeme **tri základné organizačno-právne formy podnikania**:

- **živnosti**,
- **obchodné spoločnosti**,
- **družstvá**.

Živnosť – je to sústavná podnikateľská činnosť uskutočňovaná samostatne pod vlastným menom, na vlastnú zodpovednosť, s cieľom dosahovať zisk.

Za živnosti sa nepovažujú:

- výsledky duševnej tvorivej činnosti (vynálezy, objavy, patenty),
- niektoré povolania, ktoré upravujú osobitné predpisy (činnosť advokátov, sudcov, lekárov),
- činnosti, ktoré podľa zákona alebo iného právneho predpisu prevádza sám štát – výroba elektriny, plynu, tepla, námorná doprava.

Živnosti – sú prevažne malé podniky pôsobiace vo sfére obchodu, v službách a remeslách, ktoré zvyčajne riadi sám vlastník (podnikateľ – nazýva sa živnostníkom). Živnostník má ručenie neobmedzené, to znamená, že za straty a záväzky svojho podniku ručí celým svojím majetkom (nielen majetkom podniku). Podniká na základe právnej normy **Živnostenský zákon**.

Živnosti si môžu zakladať FO aj PO, ktoré spĺňajú všeobecné (vek 18 rokov, spôsobilosť na právne úkony, bezúhonnosť) a zvláštne (odborná spôsobilosť + iná spôsobilosť).

Členenie živnosti podľa spôsobu získania živnostenského oprávnenia:

1. **ohlasované** – po splnení podmienok ohlásit' živnostenskému úradu (do 15 dní je vydaný Živnostenský list). Členia sa na **remeselné, viazané** a **voľné**.
2. **koncesované** – možno vykonávať len vtedy, ak živnostenský úrad udelí koncesiu (do 60 dní je vydaná Koncesná listina). Osobitnou podmienkou je **spol'ahlivosť**, ktorá sa posudzuje vo

vzťahu k predmetu podnikania, so zreteľom na ochranu života, zdravia, majetku a verejných záujmov (výroba a predaj zbraní, streliva, lekárskech a zdravotných služieb, geologické práce).

Členenie ohlasovacích živnosti podľa požiadaviek na odbornú spôsobilosť:

1. **remeselné** – považujú sa také činnosti, pri ktorých sa odborná spôsobilosť získava vyučením a praxou v danom odbore. Dokladom pre získanie remeselnej živnosti je **výučný list** alebo iný doklad o potrebnom vzdelaní a **o trojročnej praxi v odbore** (napr. opravy áut, kaderníctvo, zámočníctvo).
2. **viazané** – sú náročnejšie, pri ktorých sa odborná spôsobilosť získava inak ako pri remeselných živnostiach. Zákon presne určuje podmienky pre konkrétne živnosti. Napr. živnosť v odbore výroby strojov a prístrojov si vyžaduje **vykonanie odborných skúšok** (nestačí byť vyučený). Patria tu napr. autoškola, masér, manikúra a pod.
3. **voľné** – sú činnosti, ktoré si nevyžadujú žiadnu odbornú spôsobilosť. Stačí, ak podnikateľ spĺňa všeobecné podmienky. Napr. podomový obchod, predaj na tržnici atď.

Obchodná spoločnosť – je združenie dvoch alebo viacerých podnikateľov (právnických osôb), ktorí sa dohodnú, že budú vykonávať podnikateľskú činnosť pod spoločným názvom – firmou. Obchodné spoločnosti sa zapisujú do obchodného registra.

Obchodný zákonník (základná právna norma pre oblasť podnikania) uvádza **štyri typy** obchodných spoločností:

1. **Verejná obchodná spoločnosť** – vzniká združením minimálne dvoch spoločníkov, ktorí ručia za jej záväzky **neobmedzene**, teda celým svojím majetkom. Riadiť a zastupovať spoločnosť môže každý zo spoločníkov, prípadne sa dohodnú, koho poveria vedením spoločnosti. Kapitál spoločnosti tvoria vklady jednotlivých spoločníkov, podľa ich veľkosti sa potom delí dosiahnutý zisk. Založenie takejto spoločnosti si nevyžaduje základný kapitál (základné imanie). Práva a povinnosti spoločníkov ustanovuje **Spoločenská zmluva** (obchodné meno a sídlo, názov a sídlo PO a meno, priezvisko FO, predmet podnikania, ďalšie náležitosti – rozdelenie zisku, zrušenie a likvidácia spoločnosti), na základe ktorej verejná obchodná spoločnosť vzniká.
2. **Komanditná spoločnosť** – združuje dva druhy spoločníkov – komplementárov a komanditistov.
Komplementári – ručia za záväzky spoločnosti **neobmedzene**, t. j. celým svojím majetkom.
Komanditisti – ručia za záväzky spoločnosti **obmedzene**, len do výšky svojho kapitálového vkladu (minimálne však 250,- €), ktorý je zapísaný v Obchodnom registri. Majú obmedzené ručenie. Riadiť a zastupovať spoločnosť môžu iba komplementári, ktorí majú aj vyšší podiel na zisku spoločnosti.
3. **Spoločnosť s ručením obmedzeným** – môže založiť jeden alebo najviac 50 spoločníkov. Povinnosťou spoločníkov nie je osobná účasť na podnikaní spoločnosti, ale musia do spoločnosti vložiť určitý kapitálový vklad. Spoločnosť zodpovedá za porušenie svojich záväzkov celým svojím majetkom. Spoločníci ručia za svoje záväzky spoločnosti **obmedzene**, t. j. iba do výšky svojho nesplateného kapitálového vkladu. Spoločnosť sa zakladá podpísaním **Spoločenskej zmluvy** alebo podpísaním **Zakladateľskej listiny**, ak spoločnosť zakladá jeden zakladateľ. Spoločnosť vzniká zápisom do Obchodného registra. Pred zápisom do Obchodného registra sú zakladatelia povinní splatiť najmenej 30 % svojich peňažných vkladov. Tento vklad musí byť najmenej **5 000,- €** (kapitál – základné imanie), z toho vklad každého zo spoločníkov **750,- €**.
Orgány spoločnosti: Valné zhromaždenie (najvyšší orgán), **Štatutárny orgán** (1 alebo viac konateľov), **Dozorná rada** (kontrolná činnosť).

4. **Akciová (účastinná) spoločnosť** – je spoločnosť, ktorá získava kapitál (minimálne 25 000,-- €) vydaním a predajom akcií veľkému množstvu ľudí – **akcionárom**, ktorí sa tak stanú vlastníkmi spoločnosti. Akciová spoločnosť je kapitálová spoločnosť, jej spoločníci – **akcionári**, preto nie sú povinní osobne sa podieľať na podnikateľskej činnosti podniku. Spoločnosť môže založiť i jeden zakladateľ, ak je právnickou osobou, inak dvaja alebo viacerí zakladatelia. **Ručenie:** Akciová spoločnosť zodpovedá za porušenie svojich záväzkov celým svojím majetkom, jednotliví akcionári za záväzky spoločnosti **neručia a nezodpovedajú**.

Akcia (účastina) - je cenný papier, ktorý je dokladom o kapitálovej účasti v spoločnosti. Z vlastníctva akcií vyplývajú **práva akcionárov** (podieľať sa na riadení spoločnosti, podieľať sa na zisku a podieľať sa na likvidačnom zostatku v prípade zániku spoločnosti). Podiel na zisku, ktorý pripadá na jednu akciu, sa nazýva **dividenda**.

Kurz akcie: závisí od výšky dividendy a od výšky úrokovej miery.

$$\text{Kurz akcie} = \frac{\text{dividenda} \times 100}{\text{úroková miera}}$$

Príklad: Ak na akciu s nominálnou hodnotou (cena, ktorá je na akcii vytlačená) 1000,- € pripadá dividenda 60,- € a úroková miera je 12 %, potom kurz uvedenej akcie bude:

$$\text{Kurz akcie} = \frac{60 \times 100}{12} = 500, - \text{ €}$$

Orgány akciovej spoločnosti: Valné zhromaždenie akcionárov [najvyšší orgán, keďže sa v a. s. rozhoduje hlasovaním, rozhoduje v nej ten, kto vlastní **kontrolný balík akcií (51 %)**, no niekedy aj menej (20 % - 10 % akcií), **Predstavenstvo** (štatutárny orgán spoločnosti, riadi činnosť spoločnosti a koná v jej mene), **Dozorná rada** (dohliada na výkon pôsobnosti predstavenstva)].

5. **Družstvo** – je spoločenstvo neuzavretého počtu osôb založené na základe podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov (poľnoh., bytové, spotrebné, výrobné a pod.). Súkromní vlastníci dobrovoľne združia svoj majetok, tak sa ich majetok stáva **spoločným – družstevným**. Na Slovensku si **družstvo** môže založiť minimálne **5 fyzických osôb** alebo **2 právnické osoby**. Pri zakladaní družstva potrebujú kapitál minimálne **1 250,- €**. Družstvo je právnickou osobou, zapisuje sa do Obchodného registra a za svoje záväzky zodpovedá celým svojím majetkom. Pred zápisom do Obchodného registra musí byť splatené **50 % základného imania (kapitálu)**. Jednotliví členovia však za záväzky družstva neručia.

Orgány družstva: Členská schôdza (zhromaždenie delegátov), **Predstavenstvo, Kontrolná komisia** a **d'alsie orgány**, ktoré môžu určiť stanovy družstva.

Formy spoločného podnikania bez právnej subjektivity

1. **Tiché spoločenstvo** – je špecifickou formou podnikania. Tichý spoločník sa zúčastňuje na podnikaní len svojím majetkovým vkladom (peňažný alebo nepenažný) bez toho, aby jeho účasť bola verejne známa. Nezodpovedá za záväzky spoločnosti, nemá právo riadiť ju, má iba právo kontroly. Tichá spoločnosť vzniká na základe písomnej zmluvy, ktorá stanovuje koľko percent zo zisku sa bude vyplácať tichému spoločníkovi. Tichá spoločnosť sa **nezapisuje** do Obchodného registra.
2. **Združenie osôb na spoločné podnikanie/Dočasné združenie podnikateľov (konzorcium)** – vzniká na základe **Zmluvy o združení**, ktorú upravuje **Občiansky zákonník**. Cieľom takéhoto združenia býva obyčajne určitý podnikateľský zámer, ku ktorému majú prispieť všetci účastníci (napr. výhodnejší nákup tovarov vo väčšom množstve pre viacerých obchodníkov, realizácia väčšej stavby a podobne). Združenie osôb na spoločné podnikanie (podnikateľov) sa **nezapisuje** do Obchodného registra.